

Expoziční sál č. **XI.**

Plocha expozičního sálu: 37,66 m²

Název tématu: **Církev a náboženství (Klatovy zbožné, křesťanství a judaismus)**

Autor libreta: **Mgr. Michal Tejček**

Tato část stálé expozice by měla představit náboženské dějiny Klatov a Klatovska. Z hlediska dějin křesťanství v tomto regionu zachycuje především dějiny římskokatolické církve (zejména v předhusitském období a v baroku), dále pak historii nekatolických křesťanů (Klatovy táboritské, utrakvistické a protestantské, 19.–20. století) a nakonec náboženské dějiny židovské komunity v Klatovech a na Klatovsku.

Téma je rozděleno do 7 kapitol převážně podle chronologického klíče od samých počátků církevní organizace ve 12.–13. století (v případě Klatov doba předlokační) až po 20. století. Samostatná závěrečná kapitola je pak věnována judaismu.

Dokladem počátků církevní organizace v předlokační osadě Klatově a na Klatovsku jsou dochované či zaniklé stavby románské sakrální architektury a archeologické nálezy. V Klatovech samých je to zaniklá rotunda sv. Jiří a předměstský farní kostel sv. Jakuba, v širším regionu Pouhlov např. původní kostel sv. Martina na Hůrce, kostel sv. Jiljí ve Švihově apod. Analogicky lze zdejší území zařadit do systému nejstarší církevní správní struktury (archipresbyteriát a arcijáhenství plzeňské).

Dokumentace:

obrazy, reprodukce, model?, archeologie

– OBR. *Kresba Rotunda sv. Jiří (rekonstrukce F. Vaňka, publik. v J. Vančura, Dějiny někdejšího královského města Klatovy I/1, Klatovy 1927, s. 45)*

– OBR. *Vysokého obraz: výřez kostelů sv. Vojtěcha a sv. Jakuba*

– ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY, *aquamanile*

– MAPKA *s vyznačením románských a raně gotických kostelů na Klatovsku*

– FOTOGRAFIE *atd. jednotlivých kostelů na Klatovsku*

V období předhusitském (konec 13. století – začátek 15. století) patřily Klatovy pod arcijáhenství plzeňské a pod menší správní jednotku klatovský děkanát. Z církevních institucí předhusitské církve jmenujme farnosti, kláštery, špitály a školy. Bohatství tehdejších církevních ústavů napovídá množství kostelů a kaplí (v Klatovech jich známe 8) i jejich bohatá výbava oltáři a uměleckými díly.

Charakteristické pro tehdejší dobu je i značné množství kléru (každý oltář měl svého oltářníka, přičemž jen v klatovském farním kostele Panny Marie bylo 12 oltářů). Zvláštní fenomén církevních dějin Klatov v té době jsou dvojice analogických sakrálních staveb v samotném městě a na předměstí:

městský farní kostel Panny Marie a předměstský farní kostel sv. Jakuba, dominikánský klášter ve městě (klášterec) a na předměstí (klášter sv. Vavřince) a „morové“ kaple sv. Michala u obou farních kostelů z roku 1380.

Dokumentace:

- *MAPA klatovského děkanátu*
- *TYPÁŘ klatovského faráře/vikáře Petra¹, Kestnerovo muzeum v Hannoveru*
- *obecná ikonografie, středověký výjev kazatele*
- *OBR./RKP. Exulant z Klatov kněz Šimon (snad kaplan oltáře Početí Panny Marie Šimon ze Sušice) sestavil roku 1433 v Pasově příležitostný kancionál (rukopis Rakouské národní knihovny Vídeň, Cod 1848)*
- *OBR. Kaplan Jakš byl v letech 1418–1420 pisařem sborníku protiviklefských a protihusitských traktátů (Archiv Pražského hradu, Knihovna metropolitní kapituly pražské, D 62)*
- *Výňatek z register papežských desátků, farní kostely v letech 1369–1405, srovnání podle bohatství far (=výše papežských desátků), v korelaci s mapou (mapou středověkých farností v Klatovském děkanátu)*
- Sakrální umění: architektura, obrazy, nástěnné malby, sochy, knižní malba reprodukce, originály děl*
- *SOCHA. Světice z Velhartic, kolem 1370, dřevořezba, Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, bez inv. č.*
- *OBR./ODLIT. Pečeť kláštera klatovských dominikánů, kolem 1400. Archiv Pražského hradu, fond Archiv pražské metropolitní kapituly, listiny sign. 560-XXI/25*
- *OBR./ODLIT. Pečeť převora klatovských dominikánů Svatobora, kolem 1400. Archiv Pražského hradu, fond Archiv pražské metropolitní kapituly, listiny sign. 560-XXI/25*
- *OBR. Situační plán umístění dominikánského kláštera sv. Vavřince na předměstí, Ferdinand Vaněk. Publikováno: VANČURA Jindřich: Ze starého místopisu klatovského. In: Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908, Klatovy 1909, s. 55–81*
- *OBR. Nejstarší známý rukopis z knihovny klatovských dominikánů (Vitae fratrum ordinis praedicatorum od Gerarda de Fracheto) pochází z konce 13. století (Národní Széchényho knihovna v Budapešti, Clmae 45)*
- *OBR. Rkp. z dominikán. kláštera, kodex z počátku 15. století obsahující sbírku kázání (mj. o českých světcích) a Pseudo-Bonaventurovo Expositio missae (rukopis Národní knihovny ČR, I.C.31a)*
- *OBR. Opis Nového zákona z roku 1419 pro klatovského dominikána Rapotu, za nímž následuje traktát o třech základních bodech křesťanského náboženství od Tomáše z Hibernie (Moravská zemská knihovna, fond mikulovská dietrichsteinská knihovna, sign. Mk 79)*
- Jednání o klatovském špitálu probíhalo patrně prostřednictvím kláštera pražských klarisek na Františku, kde péči o nemocné převzala po svaté Anežce sestra vládnoucího českého panovníka Václava II. Kunhuta Přemyslovna († 1321). Nevíme, jak se do jednání zapojila i svatá Kunhuta-Kinga († 1292), zakladatelka a členka kláštera klarisek v malopolském městě Sącz, pramatka českého krále. Obě ženy totiž Václav II. jmenuje ve své listině z 8. října 1288, již na jejich přímlovu schvaluje založení špitálu sv. Ducha v Klatovech a jeho odevzdání řádu křížovníků s červenou hvězdou*
- *OBR. Vyobrazení abatyše Kunhuty v pasionálu abatyše Kunhuty*
- *OBR. Pečeť Kunhuty Přemyslovny*
- *OBR. Ikonografie sv. Kingy Polské*

---

1 Enno Bünz – Petr Kubín, „Sigillum plebani de Glathovia“ – středověká pečeť faráře z Klatov, in: ZHS 8, 2003, s. 29–35.

– *Prezentace pečeti provizora křižovnické komendy*²

listiny, reprodukce, modely, řeholní hábity

– *ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ze sv. Rocha*

– *OBR. nákres rozmístění oltářů ve farním kostele Panny Marie, rekonstrukce Aleš Mudra, Obrazy krásy a spásy. Gotika v jihozápadních Čechách, ed. Petr Jindra a Michaela Ottová, Praha, Plzeň 2013, s. 148, obr. 121.*

– *SOCHA, Panna Maria s Ježíškem z Klatov, kolem 1400–1419, Plzeň (?). Neznámého, snad klatovského původu. Dřevo, plně plastická socha, vzadu vyhloubeno; polychromie a zlacení; rozměry: 96 x 33 x 20 cm, Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, inv. č. 14407*

– *gotická klatovská MONSTRANCE, 1380–1480, Čechy, 1380–1480, úpravy v 18. a 19. století, Různé slitiny mědi a další obecné, kovy, imitace kamenů, zlacení; rozměry: 455 x 178 mm, hmotnost 1.527 g, Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, bez inv. č.*

– *OBR. Trosky dominikánského kostela uvnitř města na epitafu Samuela Foltýna s vedutou Klatov, Matouš Radouš 1614. Olejomalba, majitel Arciděkanství Chrudim*

– *OBR. Situační plán umístění dominikánského kláštera uvnitř hradeb, Ferdinand Vaněk. Publikováno v: VANČURA Jindřich: Ze starého místopisu klatovského. In: Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908, Klatovy 1909, s. 55–81*

– *OBR. Areál dominikánského kláštera uvnitř hradeb. Nahoře půdorys polygonálního závěru kostela s opěrnými pilíři. Dole vlevo umístění kostela dle předpokladu Jindřicha Vančury, vpravo skutečná poloha zjištěná archeologickým výzkumem v letech 2006–2007*

– *ARCHEOLOG. NÁLEZ, Fragmenty kružby gotického okna nejstaršího kostela sv. Vavřince nalezené v zásypu zrušené krypty (?) při archeologickém výzkumu v letech 2006–2007. Četné další zlomky kamenných gotických prvků se dochovaly do nedávné doby zakomponované v dlažbě stávajícího kostela*

– *OBR. Nástěnné malby z kostela sv. Jana Křtitele v Janovicích nad Úhlavou, kolem 1310 (Obrazy krásy a spásy, s. 212)*

– *OBR. Nástěnné malby z kostela sv. Václava v Čachrově (Obrazy krásy a spásy, s. 222)*

Na počátku 15. století jsou i v Klatovech patrné změny náboženského cítění zdejších obyvatel, které se projevovaly především intenzivnější a niternější zbožností (*devotio moderna*). Svůj ohlas našel ve městě rovněž program reformy církve, jak jej hlásal zejména betlémský kazatel Jan Hus a jeho žáci. Přítomnost minimálně jednoho z nich je doložena i v Klatovech (Tomáš z Lysé). Myšlenky reformy se šířily zejména prostřednictvím městských farních kazatelů. Hlavním odpůrcem reformy v Klatovech byl místní dominikánský klášter. Odsouzení a poprava klatovského dominikána Jana Malíka v roce 1412 je dokladem příklonu města k reformě a nerespektování dosavadní soudní exempce církevních osob. V klatovském regionu jsou hlavními protivníky reformy představitelé vyšší šlechty (typicky Švihovští z Rýzmburka).

Na konci druhého desetiletí 15. století se husité radikalizují a vzniká tzv. táboritství. Někteří Klatované se zúčastnili pouti na jihočeský vrch Burkovák (přejmenovaný radikály na horu Tábor) 22. července 1419, kde byl naplánován táboritský převrat v Praze (1. pražská defenestrace

---

2 Lenka Sýkorová a kol.: Klatovy, Praha NLN 2010, s. 103.

30. července) i v Klatovech, při němž byl někdy na přelomu července a srpna vypálen a částečně vyvražděn dominikánský klášter na předměstí. Klatovy pak zůstaly po náboženské i politické stránce táboritským městem až do roku 1452. V roce 1420 se zde konala vůbec první synoda táboritských kněží z celých Čech.

Dokumentace:

– OBR. *Malogranatum* (Bavorská státní knihovna v Mnichově, Clm 22376), rukopis z přelomu 14. a 15. století, objednaný vikářem ve Stráži Prokopem, se záhy dostal do vlastnictví (snad prostřednictvím německého kazatele v Klatovech, doloženého roku 1406, Sigfrieda Konrádova ze Stráže) klatovského vikáře Buška Blažejova.

– obecná ikonografie reformních kazatelů, táboritů, repro archiválii

Po definitivní porážce Tábora a táboritství Jiříkem z Poděbrad v roce 1452 se farní správy v Klatovech ujali umírnění utrakvisté. Jejich forma bohoslužeb, vztah k církevnímu umění, vnější projevy se příliš nelišily od katolických. I region Klatovska zažívá rozkvět pozdně gotického umění. Farní kostel Panny Marie v Klatovech byl vybaven novým oltářem a dalším kostelním zařízením, v polovině 16. století byl kostel nákladně opraven. Pravděpodobně již předtím vzniká klatovské literátské bratrstvo. Je to doba multikonfesionální. Klatovskou faru ovládá staroutrakvistická církev, na předměstí kolem bývalé rotundy sv. Jiří (v té době kostelík Beránka Božího) se koncentrují příznivci křesťanského nonkonformismu (bývalí táborité i sympatizanti vznikající Jednoty bratrské, jejíž zakladatelé zde svou inspiraci). Ve městě se mezi bohatšími měšťany šíří i novoutrakvismus a luterská reformace, jehož představitelé koncem 16. století obsadí klatovskou faru. Na Klatovsku koexistují katolické i nekatolické fary.

Dokumentace:

1) Obnova kostela Panny Marie v Klatovech za faráře Pavla Lepeného, zvaného Pavlíček:

– skvostné dřevěné RELIÉFY Adorace Krista, Klanění tří králů, Obřezání Krista a Obětování Krista jako pozůstatek velkého oltáře klatovského farního kostela, po 1521, uložené v kladrubském klášteře (NPÚ České Budějovice, inv. č. KL 732, 733, 734 a 735), Asi i s donátorem Janem Nikodémem ze Šentálu³ VYPŮJČIT

– OBR. Cínová křtitelnice, práce klatovského mistra Pavla, z roku 1526, Arciděkanský kostel Narození P. Marie v Klatovech

2)

– OBR. tzv. Opatovický homiliář, pergamenový kodex z poloviny 12. století se souborem domácích kázání, obsahující i cenné meziřádkové glosy v českém jazyce ze 13. století, který do roku 1473 vlastnil klatovský kališnický farář Jíra. V předhusitském období byl uložen v benediktinském klášteře

---

3 Tamtéž, s. 350–355. Nobilitovaný zámožný měšťan a konšel Jan Nykodem ze Šentálu působil od sklonku jagellonského věku jako zástupce města na důležitých jednáních.

v Opatovicích a za husitské revoluce se jako kořist dostal do rukou jednoho z husitských kněží, od něhož ho potom získal Jíra. Podle marginálií jeden z nich starobylý kodex pečlivě studoval a zajímaly ho zejména zmínky o přijímání podobojí.

– SOCHA, ve sbírkách klatovského muzea krásné pozdně gotické sochy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty z Lub, dřevořezby, kolem 1520⁴

– OBR. nástěnné malby z kostela sv. Mikuláše v Lubech (Obrazy krásy a spásy, s. 236)

– OBR. Klatovy, hřbitovní kaple sv. Michaela, sanktuarium s konzolou v presbytáři (Obrazy krásy a spásy, s. 163)

– OBR. oltární retábl z Chudenic (Obrazy krásy a spásy, s. 186nn)

– OBR. nástěnné malby z kostela sv. Michaela ve Štěpánovicích (Obrazy krásy a spásy, s. 240)

– SOCHA, Panna Maria s Ježíškem – Assumpta z Křištína, konec 15. století, dřevořezba, Biskupství plzeňské, depozitář

– SOCHA, Sv. Vojtěch z Třebýčinky, kolem 1520, dřevořezba, Biskupství plzeňské, depozitář

– SOCHA, Sv. Jakub z Ostřetic, kolem 1520, dřevořezba, Obecní úřad Ostřetice, depozitář

– SOCHA, Panna Maria s Ježíškem ze Švihova, Plzeň, kolem 1450, Švihov, kostel sv. Jiljí, kaple Panny Marie s raně barokním oltářem z roku 1676. Dřevo, plně plastická socha, Biskupství plzeňské, depozitář

– SOCHA, Panna Maria s Ježíškem z Uhliště jihozápadní Čechy / Bavorsko, po 1490, Uhliště u Nýrska, kostel sv. Linhart, Praha, Národní muzeum, inv. č. H2-60 763

– SOCHA, Pieta z Nýrska, Západní Čechy – Plzeň (?), 1. třetina 16. století, Nýrsko, kostel sv. Tomáše (?). Pieta se dochovala ve filiálním kostele Čtrnácti svatých pomocníků v Nýrsku ve vitrině na bočním oltáři sv. Kříže. Depozitář Biskupství plzeňského; rejstříkové číslo Ústředního seznamu kulturních památek 95014/34-4843

– KALICH se znaky pánů z Hradce a z Rožmberka. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, Týnec u Klatov, Stříbro, lité, tepané, leptané, cizelované, zlacené, jamkový zelený a černý email; rozměry: výška 23 cm Biskupství plzeňské, depozitář

– RKP. dva malované graduály literátské bratrstva v Klatovech ze sbírek klatovského muzea, 1537 a 1560, sign. CS KL 403 a MS. 1⁵

– OBR. Teologický sborník Martina Lupáče. 50. léta 15. století, Dílny činné pro klatovského husitského faráře Martina Lupáče. Brno, Moravská zemská knihovna, fond mikulovská dietrichsteinská knihovna, Mk 108 + Opava, Zemský archiv – pobočka Olomouc, fond CO 410

– OBR. Rukopis Šimona ze Slaného, 1460–1461 (dat. f. 195v), Šimon ze Slaného činný v Klatovech a na Švihově (1459–1462), Praha, Národní knihovna, I. G. 58

– repro archiválií traktát Proč lidé k víře nuceni býti nemají od člena bratrské úzké rady Prokopa z Jindřichova Hradce.

Po bitvě na Bílé hoře došlo k postupné změně konfesních poměrů v Klatovech. V roce 1622 se ujal církevní správy města první katolický děkan a došlo k postupné rekatolizace města. Klatovy byly zařazeny do nové církevní správní struktury, systému vikariátů (klatovský vikariát). Dokonce se uvažovalo o Klatovech jako sídle nové diecéze. Postupně zde byly dva nové barokní kostely (jezuitský a dominikánský) a nová kaple Zjevení Panny Marie (Chaloupka). Ostatní kostely byly zbarokizovány. Byl rovněž obnoven dominikánský klášter uvnitř hradeb a vybudována jezuitská kolej s gymnáziem a seminářem, která představovala jeden z nejúčinnějších nástrojů rekatolizace Klatovska. Ve městě

4 Tamtéž, s. 393–395

5 Tamtéž, 262–265.

vznikala náboženská bratrstva, sdružující laiky. Klatovy se od roku 1685 stávají významným poutním místem díky zázračnému obrazu Panny Marie Klatovské v děkanském kostele, jsou zde však pěstovány i menší kulty (jezuitské k Panně Marii Foyenské a sv. Oenestinuvi). Rozmach barokní zbožnosti končí nástupem osvícenství na konci vlády Marie Terezie a za vlády Josefa II., kdy mj. zanikají i obě řeholní instituce.

Dokumentace:

- *Mapa klatovského vikariátu*
- *reprodukce archiválií*
- *portréty osobností: Balbín, Chanovský, Ondřej Středa, Theodor Moretus Hammerschmidt*
- *PŘEDMĚTY: sochy, liturgické předměty, ornáty, rukopisy, tisky, svátostiny, medailky*
- *OBR. a fotografie kostelů, soch atd.*
- *originály barokních obrazů*

V 19. a 20. století došlo k dalšímu rozvoji církevního a náboženského života. Poté co v roce 1778 bylo bývalé jezuitské gymnázium přeloženo do Písku, otevřelo město v roce 1812 v bývalém dominikánském klášteře nové gymnázium, které až do roku 1870 spravovali emauzští benediktini. V Klatovech se rovněž uplatnily nové řeholní kongregace: školské sestry de Notre-Dame, které v letech 1888–1950 spravovaly sirotčinec ve Václavské ulici, šedé sestry františkanky, sloužící v letech 1914–1961 v klatovské nemocnici, a petrini, kteří měli v letech 1937–1950 sídlo v budově bývalého superiorátu. Svůj rozmach zaznamenaly i nekatolické církve. V roce 1893 začala historie klatovské kazatelské stanice Svobodné církve reformované (později sbor Církve bratrské), v roce 1900 byla založena v Klatovech kazatelská stanice evangelické církve (od roku 1918 ČCE). Od počátku 20. let 20. století působí v Klatovech i Církev československá (husitská).

Dokumentace:

- *archiválie, rkp., tisky, fotografie budovy benediktinského gymnázia...*
- *fotografie, archiválie, ukázka hábitů jednotlivých kongregací*
- Denkwürdigkeiten der königlichen Kreisstadt Klatau, P. Františka Tonnera, Muzeum Kt, RK 160, rkp. 1840*
- *foto, archiválie atd. k protestantským církvím, foto kaple sv. Rocha s kalichem*

Židé se v Klatovech ve větším počtu usazují teprve v 2. polovině 19. století, mnozí z nich se podílejí na rozvoji klatovského průmyslu. Vzniká židovská náboženská obec v Klatovech, která v roce 1872 zakládá židovský hřbitov a v roce 1876 staví klatovskou synagogu.

Dokumentace:

- *judaica ze sbírek klatovského muzea, judaica ze sbírek Židovského muzea v Praze, foto synagogy, židovského hřbitova*

